

Artistieke Vorming

2de en 3de graad D-, D/A- en A-finaliteit
II-III-ArVo-ddaa

BRUSSEL

D/2024/13.758/021

Versie januari 2024

1 Inleiding

De uitrol van de modernisering secundair onderwijs gaat gepaard met een nieuwe generatie leerplannen. Leerplannen geven richting en laten ruimte. Ze faciliteren de inhoudelijke dynamiek en de continuïteit in een school en lerarenteam. Ze garanderen binnen het kader dat door de Vlaamse regering werd vastgelegd voldoende vrijheid voor schoolbesturen om het eigen pedagogisch project vorm te geven vanuit de eigen schoolcontext. Leerplannen zijn ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. Ze versterken het eigenaarschap van scholen die d.m.v. eigen beleidskeuzes de vorming van leerlingen gestalte geven. Leerplannen laten ruimte voor het vakinhoudelijk en pedagogisch-didactisch meesterschap van de leraar, maar bieden ondersteuning waar nodig.

1.1 Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten

Leerplannen vertrekken vanuit het **vormingsconcept** van de katholieke dialoogschool. Ze laten toe om optimaal aan te sluiten bij het pedagogisch project van de school en de beleidsbeslissingen die de school neemt vanuit haar eigen visie op onderwijs (taalbeleid, evaluatiebeleid, zorgbeleid, ICT-beleid, kwaliteitsontwikkeling, keuze voor vakken en lessen ...).

Leerplannen ondersteunen **kwaliteitsontwikkeling**: het leerplanconcept spoort met kwaliteitsverwachtingen van het Referentiekader onderwijskwaliteit (ROK). Kwaliteitsontwikkeling volgt dan als vanzelfsprekend uit keuzes die de school maakt bij de implementatie van leerplannen.

Leerplannen faciliteren een **gerichte studiekeuze**. De leerplandoelen sluiten aan bij de verwachte competenties van leerlingen in een bepaald structuuronderdeel. De feedback en evaluatie bij de realisatie ervan beïnvloeden op een positieve manier de keuze van leerlingen na elke graad.

Leerplannen gaan uit van de **professionaliteit** van de leraar en het **eigenaarschap** van de school en het lerarenteam. Ze bieden voldoende ruimte voor eigen inhoudelijke keuzes en een eigen didactische aanpak van de leraar, het lerarenteam en de school.

Leerplannen borgen de **samenhang** in de vorming. Die samenhang betreft de verticale samenhang (de plaats van het leerplan in de opbouw van het curriculum) en de horizontale samenhang tussen vakken binnen structuuronderdelen en over structuuronderdelen heen. Leerplannen geven expliciet aan voor welke leerplandoelen van andere leerplannen in de school verdere afstemming mogelijk is. Op die manier faciliteren en stimuleren de leerplannen leraren om over de vakken heen samen te werken en van elkaar te leren. Een verwijzing van een leraar naar de lessen van een collega laat leerlingen niet alleen aanvoelen dat de verschillende vakken onderling samenhangen en dat ze over dezelfde werkelijkheid gaan, maar versterkt ook de mogelijkheden tot transfer.

1.2 De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs

De leerplannen vertrekken vanuit een gedeelde inspiratie die door middel van een vormingscirkel voorgesteld wordt. We 'lezen' de cirkel van buiten naar binnen.

- Een lerarenteam werkt in een katholieke dialoogschool die onderwijs verstrekt vanuit een **specifieke traditie**. Vanuit het eigen pedagogisch project kiezen leraren voor wat voor hen en hun school goed

onderwijs is. Ze wijzen leerlingen daarbij de weg en gebruiken daarvoor **wegwijzers**. Die zijn een inspiratiebron voor leraren en zorgen voor een Bijbelse 'drive' in hun onderwijs.

- De kwetsbaarheid van leerlingen ernstig nemen betekent dat elke leerling **beloftevol** is en alle leerkansen verdient. Die leerling is **uniek als persoon** maar ook **verbonden** met de klas, de school en de bredere samenleving. Scholen zijn **gastvrije plaatsen** waar leerlingen en leraren elkaar ontmoeten in diverse contexten. De leraar vormt zijn leerlingen vanuit een **genereuze** attitude, hij geeft om zijn leerlingen en hij houdt van zijn vak. Hij durft af en toe de gebaande paden verlaten en stimuleert de **verbeelding en creativiteit** van leerlingen. Zo zaait hij door zijn onderwijs de kiemen van een hoopvolle, **meer duurzame en meer rechtvaardige wereld**.
- Leraren vormen leerlingen door middel van leerinhouden die we groeperen in negen **vormingscomponenten**. De aaneengesloten cirkel van vormingscomponenten wijst erop dat vorming een geheel is en zich niet in schijfjes laat verdelen. Je kan onmogelijk over taal spreken zonder over cultuur bezig te zijn; wetenschap en techniek hebben een band met economie, wiskunde, geschiedenis ... Dwarsverbanden doorheen de vakken zijn belangrijk. De vormingscirkel vormt dan ook een dynamisch geheel van elkaar voortdurend beïnvloedende en versterkende componenten.
- Vorming is voor een leraar nooit te herleiden tot een cognitieve overdracht van inhouden. Zijn meesterschap en passie brengt een leraar ertoe om voor iedere leerling de juiste woorden en gebaren te zoeken om **de wereld te ontsluiten**. Hij introduceert leerlingen in de wereld waarvan hij houdt. Een leraar zorgt er bijvoorbeeld voor dat leerlingen kunnen worden gegrepen door de cultuur van het Frans of door het ambacht van een metselaar. Hij initieert leerlingen in een wereld en probeert hen zover te brengen dat ze er hun eigen weg in kunnen vinden.
- Een leraar vormt leerlingen als **individuele leraar**, maar werkt ook binnen **lerarenteams** en binnen een **beleid van de school**. Het Gemeenschappelijk funderend leerplan helpt daartoe. Het zorgt voor het fundament van heel de vorming dat gerealiseerd wordt in vakken, in projecten, in schoolbrede initiatieven of in een specifieke schoolcultuur.
- De uiteindelijke bedoeling is om **alle leerlingen** kwaliteitsvol te vormen. Leerlingen zijn dan ook het hart van de vormingscirkel, zij zijn het op wie we inzetten. Zij dragen onze hoop mee: de nieuwe generatie die een meer duurzame en meer rechtvaardige wereld zal creëren.

1.3 Ruimte voor leraren(teams) en scholen

De leraar als professional, als meester in zijn vak krijgt vrijheid om samen met zijn collega's vanuit de leerplannen aan de slag te gaan. Hij kan eigen accenten leggen en differentiëren vanuit zijn passie, expertise, het pedagogisch project van de school en de beginsituatie van zijn leerlingen.

De leerplandoelen zijn noch chronologisch, noch hiërarchisch geordend. Ze laten ruimte aan het lerarenteam en de individuele leraar om te bepalen welke leerplandoelen op welk moment worden samengenomen, om didactische werkvormen te kiezen, contexten te bepalen, eigen leerlijnen op te bouwen, vakoverschrijdend te werken, flexibel om te gaan met een indicatie van onderwijstijd.

1.4 Differentiatie

Om optimale leerkansen te bieden is [differentiëren](#) van belang in alle leerlingengroepen. Leerlingen voor wie dit leerplan is bestemd, behoren immers wel tot dezelfde doelgroep, maar bevinden zich niet noodzakelijk in dezelfde beginsituatie. Zij hebben een niet te onderschatten – maar soms sterk verschillende – bagage mee vanuit de onderliggende graad, de thuissituatie en vormen van informeel leren. Het is belangrijk om zicht te krijgen op die aanwezige kennis en vaardigheden en vanuit dat gegeven, soms gedifferentieerd, verder te bouwen. Positief en planmatig omgaan met verschillen tussen leerlingen verhoogt de motivatie, het welbevinden en de leerwinst voor elke leerling.

De leerplannen bieden kansen om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden en door de leeromgeving aan te passen. Ze nodigen ook uit om te differentiëren in evaluatie.

Differentiatie door te verdiepen en te verbreden

Sommige leerlingen denken meer conceptueel en abstract. Andere leerlingen komen vanuit een meer concrete benadering sneller tot inzichtelijk denken. Variëren in abstractie spreekt leerlingen aan op hun capaciteiten en daagt hen uit om van daaruit te groeien.

Daarnaast bieden leerplannen kansen om de complexiteit van leerinhouden aan te passen. Dat kan door een complexere situatie te schetsen, een minder ingewikkelde bewerking of handeling voor te stellen, of door meer kennis of vaardigheden aan te bieden om leerlingen uit te dagen.

De ene context kan betekenisvol zijn voor een leerlingengroep, terwijl een andere context dan weer betekenisvoller kan zijn voor een andere leerlingengroep. Leerinhouden in verschillende contexten aanbrenge biedt kansen om leerlingen aan te spreken op hun interesses en daagt hen tegelijk uit om andere interesses te verkennen en zo hun horizon te verruimen.

In 'extra' wenken bij de leerplandoelen en in beperkte mate ook via keuzeleerplandoelen bieden we je inspiratie om te differentiëren door te verdiepen en te verbreden.

Differentiatie door de leeromgeving aan te passen

Doordachte variatie in werkvormen (groepswork, individueel, auditief, visueel, actief ...) vergroot de kans dat leerdoelen worden gerealiseerd door alle leerlingen. Het helpt hen bovendien ontdekken welke manieren van leren en informatie verwerken best bij hen passen.

De ene leerling kan snel of zelfstandig werken, de andere heeft meer tijd of begeleiding nodig. Variëren in de mate van ondersteuning, gericht aanbieden van hulpmiddelen (voorbeelden, schrijfkaders, stappenplannen ...) en meer of minder tijd geven, daagt leerlingen uit op hun niveau en tempo.

Leerlingen op hun niveau en vanuit eigen interesses laten werken kan door te differentiëren in product, bijvoorbeeld door leerlingen te laten kiezen tussen opdrachten die leiden tot verschillende eindproducten.

Het samenstellen van groepen kan een effectieve manier zijn om te differentiëren. Rekening houden met verschil in leerdoelen en leerlingenkenmerken laat leerlingen toe van en met elkaar te leren.

Technologie kan al die vormen van differentiatie ondersteunen. Zo kunnen leerlingen op hun maat werken met digitale leermiddelen zoals educatieve software of online oefenprogramma's.

Differentiatie in evaluatie

Tenslotte laten de leerplannen toe te differentiëren in [evaluatie](#) en feedback. Evalueren is beoordelen om te waarderen, krachtiger te maken en te sturen.

Na de afronding van een lessenreeks of na een langere periode gaan leraren door middel van summatieve evaluatie na waar leerlingen staan. De keuze van een evaluatie- en feedbackvorm is afhankelijk van de vooropgestelde doelen.

Formatieve evaluatie is geïntegreerd in het leerproces en gaat uit van een actieve betrokkenheid van leraar en leerling. Het zet leerlingen aan het denken over hun vorderingen en laat leraren toe om tijdens het leerproces effectieve feedback te geven. Door middel van formatieve evaluatie krijgen leraren een goed zicht op het leerproces van leerlingen zodat ze het verder gericht en waar nodig kunnen bijsturen. Het is bovendien een rijke bron voor leraren om te reflecteren over de eigen onderwijspraktijk en de eigen pedagogisch-didactische aanpak bij te sturen.

1.5 Opbouw van leerplannen

Elk leerplan is opgebouwd volgens een vaste structuur.

De **inleiding** licht het leerplanconcept toe en gaat dieper in op de visie op vorming, de ruimte voor leraren(teams) en scholen en de mogelijkheden tot differentiatie.

De **situering** geeft aan waarop het leerplan is gebaseerd en beschrijft de samenhang binnen de graad en met de onderliggende graad, en de plaats in de lessentabel.

In de **pedagogisch-didactische duiding** komen de inbedding in het vormingsconcept, de krachtlijnen, de opbouw, de leerlijnen, de aandachtspunten met o.m. nieuwe accenten van het leerplan aan bod.

De **leerplandoelen** zijn helder geformuleerd en geven aan wat van leerlingen wordt verwacht. Waar relevant geeft een opsomming of een afbakening (★) aan wat bij de realisatie van het leerplandoel aan bod moet komen. Ook pop-ups bevatten informatie die noodzakelijk is bij de realisatie van het leerplandoel. De leerplandoelen zijn gebaseerd op de minimumdoelen van de basisvorming, de cesuurdoelen of de doelen die leiden naar een beroepskwalificatie. Indien een leerplandoel verder gaat, vind je een '+' bij het nummer van het leerplandoel. Al die leerplandoelen zijn verplicht te realiseren. In een aantal gevallen zijn keuzedoelen opgenomen; die leerplandoelen zijn weergegeven in een grijze kleur en het nummer van het leerplandoel wordt voorafgegaan door 'K'.

De leerplandoelen zijn ingedeeld in een aantal rubrieken. Bovenaan elke rubriek vind je de relevante minimumdoelen van de basisvorming, de specifieke minimumdoelen en/of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties, afhankelijk van de finaliteit. Als leraar hoef je je die taal niet eigen te maken. Het volstaat dat je de leerplandoelen realiseert zoals opgenomen in het leerplan.

Waar relevant wordt de samenhang met andere leerplannen in dezelfde graad aangegeven, evenals de samenhang met de onderliggende graad.

'Duiding' bij een leerplandoel bevat een noodzakelijke toelichting bij het doel. In pedagogisch-didactische wenken vinden leraren inspiratie om met het leerplandoel aan de slag te gaan. Een rubriek 'extra' bij een leerplandoel biedt leraren inspiratie om verder te gaan dan wat het leerplandoel minimaal vraagt.

De **basisuitrusting** geeft aan welke materiële uitrusting vereist is om de leerplandoelen te kunnen realiseren.

Het **glossarium** bevat een overzicht van handelingswerkwoorden die in alle leerplannen van de graad als synoniem van elkaar worden gebruikt of meer toelichting nodig hebben.

De **concordantie** geeft aan welke leerplandoelen gerelateerd zijn aan bepaalde minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar een of meer beroepskwalificaties.

2 Situering

2.1 Samenhang in de tweede en de derde graad

Het leerplan Artistieke vorming kent graadoverstijgende doelen voor de tweede en de derde graad. Dat betekent dat de leerplandoelen in beide graden moeten worden bereikt. Het graadoverstijgende karakter geldt voor alle leerplandoelen in dit leerplan.

2.1.1 Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit

Er is inhoudelijke verwantschap met het Gemeenschappelijk Funderend Leerplan voor de rubriek 'Cultureel en artistiek'.

Het leerplan Artistieke vorming is een leerplan van de algemene vorming. Een aantal doelen van het leerplan Artistieke vorming worden verdiept en verbreed in het domein Kunst & creatie.

2.2 Plaats in de lessentabel

Het leerplan is gericht op 1 graaduur en is bestemd voor alle studierichtingen van de doorstroomgerichte, de dubbele en arbeidsmarktgerichte finaliteit.

Het vak Artistieke vorming behoort tot het complementair gedeelte. Het leerplan Artistieke vorming bevat ook alle leerplandoelen die in de rubriek 'Cultureel en artistiek' van het Gemeenschappelijk funderend leerplan zijn opgenomen.

Het geheel van de algemene en specifieke vorming in elke studierichting vind je terug op de [PRO-pagina](#) met alle vakken en leerplannen die gelden per studierichting.

3 Pedagogisch-didactische duiding

3.1 Artistieke vorming en het vormingsconcept

Het leerplan Artistieke Vorming is ingebed in het vormingsconcept van de katholieke dialoogschool. In het leerplan ligt de nadruk op de culturele, maatschappelijke & historische vorming en talige vorming. De wegwijzers verbeelding, uniciteit in verbondenheid en kwetsbaarheid en belofte maken er inherent deel van uit.

Culturele vorming biedt leerlingen mogelijkheden om kunst en cultuur te verkennen en te verwerken. Via kunst en cultuur komen ze ook in contact met het artistieke. Artistieke uitingen van zichzelf en anderen raken en inspireren leerlingen. Ze ontwikkelen hun creatief denken en doen. Zo groeit hun cultureel bewustzijn. Dat draagt bij tot hun persoonlijke ontwikkeling in relatie met de anderen. Artistieke vorming helpt leerlingen om de eigen perceptie van die realiteit te verbeelden en op persoonlijke wijze weer te geven.

Maatschappelijke & historische vorming leert leerlingen een eigen weg en plaats te vinden in de complexe en veelzijdige maatschappij. Leerlingen ontdekken hoe artistieke uitingen doorheen tijd en ruimte hun eigen en andere (sub)culturen beïnvloeden. Leerlingen onderzoeken hoe de wereld of de samenleving is en verbeelden hoe die zou kunnen zijn.

Vorming in talen versterkt leerlingen in de kennis en het gebruik van talen. Talige vorming ondersteunt de vaardigheid om te communiceren. Ze leert leerlingen van taal te genieten in zijn vele vormen. Leerlingen beleven taal als cultuurverschijnsel en communiceren expressief en creatief. Taal brengt structuur in de eigen gedachten, helpt de realiteit te begrijpen en te structureren.

Via artistieke vorming stimuleer je jongeren om hun **verbeeldingskracht** te beleven, te versterken, vorm te geven en ervan te genieten. Vanuit kunst gaan leerlingen de dialoog aan met zichzelf, de anderen en de wereld. Door kunst brengen ze die dialoog in beeld (**uniciteit in verbondenheid**). Kunst laat zien hoe **kwetsbaar** jongeren vaak zijn, maar tegelijk ook hoe **beloftevol** ze zijn.

Uit die vormingscomponenten en wegwijzers zijn de krachtlijnen van het leerplan ontstaan.

3.2 Krachtlijnen

Kunst beleven

Als leraar nodig je leerlingen uit om zich door kunst te laten raken. Dat vergt een open houding waarbinnen zintuiglijke waarneming, interactie en esthetisch bewustzijn centraal staan.

Via het beschouwen, het creëren en het reflecteren ontdekken de leerlingen de uniciteit en de mogelijkheden van verschillende artistieke vormen zoals (audiovisuele) media, beeld, muziek, dans, woordkunst-drama en cross-overs ertussen.

Kunst verbeelden

Creatief aan de slag gaan met artistieke vormen stimuleert leerlingen om nieuwe contexten en denkkaders te verkennen en te ontwikkelen. Het helpt hen diverse toekomstbeelden vorm te geven en bespreekbaar te maken vanuit een open houding met respect voor diverse waarden.

Zowel tijdens het beschouwen, creëren als reflecteren is verbeelding de rode draad in het creatief proces. Verbeelden verwijst naar een mentale actie waarbij leerlingen fantaseren en nieuwe contexten verzinnen. Leerlingen onderzoeken en interpreteren verschillende artistieke vormen via bouwstenen, materialen en technieken en experimenteren en creëren ermee. Leerlingen drukken hun ideeën uit. Ze gebruiken daarbij strategieën die het creatief denken stimuleren.

Kunst kaderen

Via kunst kijken en luisteren de leerlingen op een kritische, diverse manier naar cultuur (de mens, de wereld, religie ...). Binnen artistieke vorming krijgen leerlingen verschillende kunst domeinen en kunststromingen aangereikt. Ze onderzoeken en bespreken onderwerp en bedoeling (intentie of functie) van kunst. Ze plaatsen kunst in tijd en ruimte en in een culturele, sociale, politieke en economische context.

Kunst waarderen

Leerlingen geven aan wat hen aangrijpt of onverschillig laat. Ze leren een mening vormen over kunst. Je zet leerlingen op weg om aan de hand van criteria die mening te onderbouwen of bij te stellen. Leerlingen gaan daarvoor in dialoog met de anderen, de wereld en zichzelf. Vanuit verschillende perspectieven nemen ze kunst waar. Ze motiveren hun mening en hebben respect voor het oordeel van anderen.

Kunst integreren

Artistieke vorming heeft een aandeel in de vorming van een jonge mens tot persoon. Door het beschouwen, creëren en reflecteren geeft kunst zin en betekenis aan 'ik', 'de ander' en 'de wereld'. Kunst

doet leerlingen als mens breder en dieper denken, voelen en leven. Leerlingen ontwikkelen hun eigen talenten en leren omgaan met hun kwetsbaarheid, grenzen, dromen en groeikansen.

3.3 Opbouw

Het leerplan is als volgt opgebouwd:

- Beschouwen;
- Creëren;
- Reflecteren.

3.4 Leerlijnen

3.4.1 Samenhang met de eerste graad

Het leerplan Artistieke vorming van de tweede en derde graad bouwt verder op het leerplan Artistieke vorming uit de eerste graad.

Scholen bouwen een visie uit over hun aanbod aan artistieke vorming over de graden heen. Ze denken na over hoe ze een leerlijn uitwerken. Welke artistieke vormen komen aan bod in de eerste graad en welke laten ze aan bod komen in de tweede en derde graad? De eigenheid van de leerlingen en de studierichtingen spelen daarin een rol in.

3.4.2 Samenhang in de tweede en derde graad

In onderstaande tabel vind je een overzicht van de leerplandoelen die aan bod komen in het leerplan Artistieke vorming en in de rubriek 'Cultureel en artistiek' binnen het Gemeenschappelijk funderend leerplan.

	Artistieke vorming	GFL
De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.	x	x
De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen.	x	x
De leerlingen verkennen expressiemogelijkheden door te experimenteren met bouwstenen, materialen en technieken van de gekozen artistieke vorm(en).	x	
De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding	x	x
De leerlingen presenteren hun artistiek werk.	x	
De leerlingen laten verschillende artistieke vormen in interactie gaan.	x	
De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.	x	x

3.5 Aandachtspunten

Artistiek-creatief proces

Artistieke vorming vereist een [artistiek-creatief proces](#) waarbij we beschouwen, creëren en reflecteren voortdurend op elkaar afstemmen.

- **Beschouwen**
Artistieke vorming begint bij gericht kijken en luisteren, stilstaan, , ervaren, beleven, bewonderen, verwonderen en genieten van kunst en cultuur. Vanuit een open houding onderzoeken leerlingen kunst en cultuur en zien ze gelijkenissen en verschillen in hun interpretaties. Leerlingen leren begrijpen hoe artistieke talen werken en hoe kunst tot leven komt.
- **Creëren**
Creëren maakt deel uit van het artistiek-creatief proces. Leerlingen leren zichzelf uitdrukken. Vanuit diverse bouwstenen, materialen en technieken gaan ze onderzoeken, experimenteren en creëren. Daarbij ervaren ze hoe de vorm de betekenis (onderwerp of bedoeling) van kunst kan versterken.
- **Reflecteren**
Door te reflecteren aan de hand van criteria krijgen leerlingen een beter inzicht in hoe ze
 - beschouwen;
 - creëren;
 - beschouwen en creëren elkaar versterken;
 - artistieke creaties tot stand komen;
 - ze zichzelf artistiek kunnen versterken en uitdrukken;
 - een artistieke creatie impact heeft op anderen

Reflecteren kan op elke moment gebeuren

Artistieke vorm(en)

Het leerplan legt geen artistieke vorm vast. In dit leerplan onderscheiden we 5 artistieke vormen: (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woordkunst-drama. Scholen kunnen kiezen voor een artistieke vorm, maar kunnen ook meerdere artistieke vormen aan bod laten komen of artistieke vorm(en) combineren. Bij de keuze voor artistieke vormen of een combinatie ervan kan je vertrekken van de specificiteit van de studierichting, de talenten of interesse van de leerlingen, je eigen sterktes als leraar ... Het is verrijkend als leerlingen in aanraking komen met artistieke vorm(en) waar ze niet of minder mee vertrouwd zijn. Zo kunnen ze hun blik verruimen en nieuwe talenten ontdekken. Artistieke vorming biedt kansen om verschillende artistieke vormen in dialoog te laten gaan via transformeren, transfer, verbinden, crossovers ...

Leerlijn

Veel leerplandoelen die opgenomen zijn in dit leerplan komen ook aan bod in de eerste graad. Als school en als lerarenteam heb je de ruimte om een concrete leerlijn uit te werken over de graden, stromen en finaliteiten heen. Daarbij kan je inzetten op de specifieke noden en eigenheden van de leerlingen.

Chronologie leerplandoelen

- Er zit geen chronologische noch hiërarchische volgorde in de leerplandoelen. Bij de uitwerking van lessen, projecten (al dan niet vakoverschrijdend) neem je bij voorkeur uit elke rubriek (beschouwen, creëren, reflecteren) een of meer leerplandoelen samen. Je kan kiezen wat je wanneer aan bod laat komen. Het is belangrijk dat er voldoende aandacht gaat naar het creëren zodat leerlingen alle ruimte krijgen om creatief aan de slag te gaan.

- De focus ligt voornamelijk op het proces dat de leerling doorloopt. Procesevaluatie kan ervoor zorgen dat de leerling inzicht krijgt in zijn groei. Als leraar kan je het proces op diverse manieren zichtbaar maken.

Verbreden

- Enerzijds is het belangrijk om aan te sluiten bij de eigen leefwereld van de leerlingen. Anderzijds is het belangrijk om elementen van de eigen of andere culturen binnen te brengen waarmee de leerlingen minder of niet vertrouwd zijn zodat ze hun blik verruimen.
- Je kan kunst en cultuur integreren in de school door samen te werken met andere vakken of kunst duidelijk aanwezig te stellen in de school. Kunst en cultuur kan als een basis of verrijking gebruikt worden voor het opstarten van projecten of vakoverschrijdende thema's.
- Het is belangrijk om leerlingen in contact te brengen met kunst en cultuur buiten de school. Dat kan onder meer via culturele organisaties, deeltijds kunstonderwijs, erfgoedinstellingen, kunstenaars, musea, (socio)-culturele centra, openbare ruimtes ... Samenwerking met kunstenaars en externe organisaties biedt mogelijkheden om expertise van buitenaf binnen te brengen in de school.

Verdiepen

- De leerlingen van de eerste graad vormen een diverse groep. Dat maakt een gedifferentieerde aanpak belangrijk. Meer info over [pedagogisch-didactische thema's](#) en specifiek over [differentiatie](#) vind je op de website van Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Daarbij kan je ipsatief (je vergelijkt de creatie van leerlingen met hun voorgaande creaties) te werk gaan.

3.6 Leerplanpagina

Wil je als gebruiker van dit leerplan op de hoogte blijven van inspirerend materiaal, achtergrond, professionalisering en lerarennetwerken, surf dan naar de [leerplanpagina](#).

4 Leerplandoelen

4.1 Beschouwen

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 1 De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.

Samenhang eerste, tweede en derde graad: I-II-III-GFL LPD 13

Wenk: Bij *Inhoud* kan je denken aan:

- *onderwerp* zoals dromen, humor, het leven, het alledaagse, geboorte, geschiedenis, liefde, dood, rituelen, klimaat, sociaal onrecht, vermenging culturen, vluchtelingen, gender ...;
- *bedoeling* zoals aankarten, confirmeren, commercieel voordeel halen, decoreren, entertainen, identiteit vormgeven, informeren, in vraag stellen, maatschappelijk belang dienen, praktisch gebruiken, revolteren, schoonheid creëren, zichzelf uiten.

Duiding: *Vorm* omvat bouwstenen, technieken, materialen afhankelijk van het gekozen kunstwerk en de gekozen expressievorm zoals (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woordkunst-drama, apart of gecombineerd.

- Beeld
 - bouwstenen zoals compositie, kleur, licht, lijn, ruimte, textuur, vorm;
 - technieken zoals boetseren, fotograferen, maquettes maken, met textiel werken, schilderen, digitaal werken;
 - materialen zoals klei, licht, papier, recuperatiematerialen, steen, verf.
- Muziek
 - bouwstenen zoals klanksterkte, klankkleur, melodie, ritme, samenklank, structuur, tempo, vorm;
 - technieken zoals vocaal en instrumentaal musiceren, body percussion, improviseren, transformeren, digitaal werken;
 - materialen zoals instrumenten, lichaam, stem, voorwerpen.
- Woordkunst-drama
 - bouwstenen zoals rol, ruimte, structuur, samenspel, tijd;
 - technieken zoals clownerie, figurentheater, improvisatie, mime, teksttheater;
 - materialen zoals decor, geluid, kostuums, lichaam, taal.
- Dans
 - bouwstenen zoals kracht, ruimte, relatie, tijd;
 - technieken zoals bewegingsreeks, choreografie, dansexpressie, dansimprovisatie;
 - materialen zoals decor, geluid, lichaam, voorwerpen.
- Audiovisuele media
 - bouwstenen zoals camerabeweging, geluid, kader, licht, montage;
 - technieken zoals montage, opname, sonorisatie, digitaal werken;
 - materialen zoals microfoon, montageunit, smartphone.

Wenk: Je kan inzoomen op kunst als communicatiemiddel: de weg van de zender naar de ontvanger en omgekeerd, context, boodschap, kanaal, ruis ...

Wenk: De leerlingen ondervinden dat de betekenis van kunst- en cultuuruitingen samenhangt met de interpretatie van de inhoud (onderwerp en bedoeling) ervan. Je kan vanuit meerdere perspectieven naar kunst kijken en luisteren (multiperspectiviteit):

- vanuit het perspectief van de kunstenaar, uitvoerder, luisteraar, toeschouwer, curator-samensteller, suppoost/museumbewaker, decorbouwer, klankman, tekstschrijver, criticus in de pers, roadie, kunsthandelaar, opdrachtgever ...;
- vanuit tijds- en ruimteperspectieven bv. elkaars culturele achtergrond, iemand aan het hof van Louis XIV, teletijdmachine, kunst uit andere plaatsen, subculturen ...;
- vanuit verschillende artistieke vormen. Hoe wordt de inhoud uitgedrukt via een andere artistieke vorm?

Door te kijken en te luisteren vanuit verschillende perspectieven, leren leerlingen het werk beter begrijpen.

Wenk: Er zijn meerdere manieren om naar kunst te kijken en te luisteren (gelaagdheid). Artistiek werk bestaat uit verschillende lagen zoals de vertellende laag, de esthetische laag, de technische laag, de verbindende laag (met andere artistieke werken, de geschiedenis, jezelf ...). Door de lagen te analyseren, leren leerlingen het werk begrijpen en er betekenis aan geven.

Extra: Je kan de leerlingen laten analyseren hoe de inhoud en de vorm elkaar onderling beïnvloeden via kunst. Dat kan op verschillende manieren gebeuren zoals vergelijkend kijken of luisteren, de context van het kunstwerk zien, vaktaal (bouwstenen, materialen en technieken) gebruiken vanuit het beschouwen en creëren, analyseren hoe en waarom artistieke stijlen ontwikkelen en interageren.

LPD 2 De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen.

Samenhang eerste, tweede en derde graad: I-II-III-GFL LPD 11

Duiding: Onder context verstaan we tijd, ruimte of maatschappelijke domeinen (sociaal, cultureel, economisch, politiek domein).

Wenk: Het is niet nodig om kunst- en cultuuruitingen zowel in verband te brengen met tijd en met ruimte als met de maatschappelijke domeinen. Bij de keuze van kunst- en cultuuruitingen kan je rekening houden met diverse aspecten zoals de actualiteit, het profiel of de ontwikkeling van je leerlingen.

Wenk: Je kan de leerlingen elementen van vorm (bouwstenen, materialen, technieken), of inhoud (onderwerp en bedoeling) in verband laten brengen met de context. Denk daarbij aan invloeden van

- de ruimte zoals geografisch, plaatsen, gebouwen ...;
- de tijdsgeest;
- het gebruik van bouwstenen, materialen en technieken vroeger en nu, hier en elders ...;
- andere culturen (westerse, niet-westerse, subculturen ...), sociale factoren (feest, vluchtelingen, verenigingen, protest, samenhangigheid ...), economische factoren (subsidies, reclame, sponsoring ...), politieke factoren (gebruik van kunst en muziek door partijen, propaganda, protest ...).

4.2 Creëren

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 3 + De leerlingen verkennen expressiemogelijkheden door te experimenteren met bouwstenen, materialen en technieken van de gekozen artistieke vorm(en).

Wenk: Tijdens het experimenteren kan je leerlingen de vormgeving laten onderzoeken om

- hun artistiek werk creatiever, persoonlijker en betekenisvol te maken;
- inhoud (onderwerp en bedoeling) beter tot uiting te laten komen.

LPD 4 De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding.

Samenhang eerste, tweede en derde graad: I-II-III-GFL LPD 14

Wenk: Bij het doorlopen van een artistiek-creatief proces kan je denken aan

- het selecteren van ideeën zoals bij eigen gedachten en gevoelens stilstaan, artistieke werken bestuderen, indrukken of objecten verzamelen;
- het koppelen van de vorm aan de eigen bedoeling via methodes zoals trial and error, voorbereidend schetsen, herhaling-variantie-contrast;
- strategieën die het creatief denken (divergent en convergent denken) ondersteunen;
- het gebruiken van technieken van de gekozen discipline.

LPD 5 + De leerlingen presenteren hun artistiek werk.

Wenk: Presenteren maakt deel uit van het artistiek-creatief proces en zorgt ervoor dat leerlingen hun artistiek werk versterken. Presenteren kan tijdens elk moment van het artistiek-creatief proces. De leerlingen maken gerichte keuzes. Ze ervaren dat er diverse presentatietechnieken mogelijk zijn bij artistiek werk zoals inkaderen, tentoonstellen, uitvoeren op diverse wijzen, voorzien van titel of tekst.

Wenk: Een presentatie van eigen of gezamenlijk artistiek werk kan leiden tot een ontmoeting, een inhoudelijk gesprek met anderen, een waardering en positief-kritische (zelf)reflectie op het proces en het product.

Wenk: Bij het presenteren van artistiek werk kunnen de leerlingen de artistieke processen en resultaten zichtbaar of hoorbaar maken in de klas, de school en de schoolomgeving. De school ademt als het ware kunst.

LPD K1 De leerlingen laten verschillende artistieke vormen in interactie gaan.

Wenk: Mogelijkheden om artistieke vormen met elkaar in interactie te laten gaan: transformeren, combineren, verbinden, integreren, co-creëren, interdisciplinair (samen)werken, associëren ...

4.3 Reflecteren

Minimumdoelen, specifieke minimumdoelen of doelen die leiden naar BK

LPD 6 De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.

Samenhang eerste, tweede en derde graad: I-II-III-GFL LPD 12

Duiding: Door artistieke processen te doorlopen en over kunst te reflecteren, krijgen leerlingen meer inzicht in hoe ze in de wereld staan: hoe ze communiceren, hoe ze vormgeven, hoe en wat ze (des)appreciëren, hoe ze verbinding opzoeken, hoe ze beïnvloed worden ... Door zelf een artistiek-creatief proces te doorlopen gaan leerlingen bovendien grondiger beschouwen.

Wenk: Je kan diverse criteria gebruiken om leerlingen te laten reflecteren zoals

- gebruikte bouwstenen, materialen en technieken;
- gebruikte artistieke vormen;
- koppeling van de vorm aan de inhoud (onderwerp en bedoeling);
- de gebruikte presentatietechniek;
- authenticiteit, creativiteit en originaliteit;
- ...

Wenk: Reflecteren kan zowel gebeuren tijdens het proces als op het product.

5 Lexicon

Artistiek-creatief proces

Tijdens het artistiek-creatief proces versterken beschouwen, creëren en reflecteren elkaar. Leerlingen ontwikkelen creatief vermogen in een iteratief en ipsatief proces waarin creatieve maak- en denkstrategieën centraal staan. Leerlingen nemen waar, interpreteren, experimenteren, werken uit, reflecteren, sturen bij, presenteren ... Creëren betekent vormgeving onderzoeken zoals diverse technieken uitproberen, materialen combineren, met bouwstenen experimenteren. Het artistiek-creatief proces veronderstelt affectieve doelen zoals doorzetten, genieten, durf tonen, fierheid tonen (naar curriculum.nu).

Artistiek werk

Artistiek proces is het resultaat van artistiek-creatief proces en de vormgeving waarbij de kunstenaar zijn onderwerp en bedoeling uitdrukt.

Convergent denken

Het maken van keuzes en begrijpen waarom die gemaakt worden, het houden van de focus op de opdracht of de bedoeling, synthetiseren, groeperen, keuzes maken in functie van de uitdaging of de opdracht, selecteren, samenvoegen ...

Divergent denken

Associaties maken, brainstormtechnieken, out of the box denken, kwantitatief uiteenlopende mogelijkheden bedenken voor een probleemstelling, experimenteren ...

Kunst- en cultuuruitingen

Kunstuitingen: artistieke vormen: (audiovisuele) media, beeld, dans, muziek, woord/drama.

Cultuuruitingen: gewoonten, gebruiken, traditie, religie, symbolen, rituelen, taal, eetgewoonten, normen en waarden ... Bijvoorbeeld: graffiti, kledij, omgeving, feesten ...

Verbeelding

Verbeelden doet nieuwe mogelijkheden ontstaan. Het verwijst enerzijds naar een mentale actie bij het beschouwen, waarbij leerlingen fantaseren en nieuwe contexten verzinnen. Anderzijds betekent verbeelding met bekende elementen iets nieuw maken en zo dingen en situaties bedenken en scheppen. Dankzij deze vaardigheid kunnen ze hun gedachten en gevoelens in een voor anderen waarneembare vorm gieten. Door gebruik te maken bouwstenen, materialen en technieken verbeelden leerlingen hun ideeën.

6 Basisuitrusting

Basisuitrusting verwijst naar de infrastructuur en het (didactisch) materiaal die beschikbaar moeten zijn voor de realisatie van de leerplandoelen.

6.1 Infrastructuur

Een leslokaal

- dat qua grootte, akoestiek en inrichting geschikt is om communicatieve werkvormen te organiseren;
- met een (draagbare) computer waarop de nodige software en audiovisueel materiaal kwaliteitsvol werkt en die met internet verbonden is;
- met de mogelijkheid om (bewegend beeld) kwaliteitsvol te projecteren;
- met de mogelijkheid om geluid kwaliteitsvol weer te geven;
- met de mogelijkheid om draadloos internet te raadplegen met een aanvaardbare snelheid.

Toegang tot (mobile) devices voor leerlingen.

Naargelang de gekozen artistieke vorm(en) een lokaal met

- voldoende ruimte om te musiceren, veilig te bewegen;
- muziekinstallatie;
- grote onderhoudsvriendelijke vrijstaande tafels;
- spoelbak en afvalbakken;
- voldoende ruimte voor stockage.

6.2 Materiaal

Naargelang de gekozen artistieke vorm(en)

- gevarieerd instrumentarium: ritmische en melodische instrumenten;
- een begeleidingsinstrument;
- toegang tot opname- en weergaveapparatuur;

- materiaal om 2D en 3D te werken.

Het aanwezige materiaal is voldoende voor de grootte van de klasgroep.

6.3 Materiaal waarover elke leerling moet beschikken

Om de leerplandoelen te realiseren beschikt elke leerling minimaal over onderstaand materiaal. De school bespreekt in de schoolraad wie (de school of de leerling) voor dat materiaal zorgt. De school houdt daarbij uitdrukkelijk rekening met gelijke kansen voor alle leerlingen.

Naargelang de gekozen artistieke vorm(en)

- een basispakket om beeldend aan de slag te gaan.

7 Glossarium

In het glossarium vind je synoniemen voor en een toelichting bij een aantal handelingswerkwoorden die je terugvindt in leerplandoelen en (specifieke) minimumdoelen van verschillende graden.

Handelingswerkwoord	Synoniem	Toelichting
Analyseren		Verbanden zoeken tussen gegeven data en een (eigen) besluit trekken
Beargumenteren	Verklaren	Motiveren, uitleggen waarom
Beoordelen	Evalueren	Een gemotiveerd waardeoordeel geven
Berekenen	Berekeningen uitvoeren	
Berekeningen uitvoeren	Berekenen	
Beschrijven	Toelichten, uitleggen	
Betekenis geven aan	Interpreteren	
Een (...) cyclus doorlopen	Een (...) proces doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Een (...) proces doorlopen	Een (...) cyclus doorlopen	Via verschillende fasen tot een (deel)resultaat komen of een doel bereiken
Evalueren	Beoordelen	
Gebruiken	Hanteren, inzetten, toepassen	
Hanteren	Gebruiken, inzetten, toepassen	
Identificeren		Benoemen; aangeven met woorden, beelden ...
Illustreeren		Beschrijven (toelichten, uitleggen) aan de hand van voorbeelden
In dialoog gaan over	In interactie gaan over	
In interactie gaan over	In dialoog gaan over	
Interpreteren	Betekenis geven aan	
Inzetten	Gebruiken, hanteren, toepassen	
Kritisch omgaan met	Kritisch gebruiken	

Kwantificeren		Beredeneren door gebruik te maken van verbanden, formules, vergelijkingen ...
Onderzoeken	Onderzoek voeren	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Onderzoek voeren	Onderzoeken	Verbanden zoeken tussen zelf verzamelde data en een (eigen) besluit trekken
Reflecteren over		Kritisch nadenken over en argumenten afwegen zoals in een dialoog, een gedachtewisseling, een paper
Testen	Toetsen	
Toelichten	Beschrijven, uitleggen	
Toepassen	Gebruiken, hanteren, inzetten	
Toetsen	Testen	
Uitleggen	Beschrijven, toelichten	
Verklaren	Beargumenteren	Motiveren, uitleggen waarom

8 Concordantie

8.1 Concordantietabel

De concordantietabel geeft duidelijk aan welke leerplandoelen de minimumdoelen (MD) realiseren.

Leerplandoel	Minimumdoelen
1	MD 16.03
2	MD 16.01
3	-
4	MD 16.04
5	-
6	MD 16.02

8.2 Minimumdoelen basisvorming

16.01 De leerlingen brengen kunst- en cultuuruitingen in verband met de context waarin ze voorkomen.

(Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)

- 16.02 De leerlingen reflecteren over eigen beleving bij uiteenlopende kunst- en cultuuruitingen.
(Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)
- 16.03 De leerlingen lichten toe hoe een kunstwerk vanuit vorm en inhoud betekenis geeft.
(Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)
- 16.04 De leerlingen doorlopen een artistiek-creatief proces vanuit verbeelding.
(Rekening houdend met de ontwikkeling van leerlingen en de context waarin het minimumdoel aan bod komt.)

Inhoud

1	Inleiding	2
1.1	Het leerplanconcept: vijf uitgangspunten	2
1.2	De vormingscirkel – de opdracht van secundair onderwijs	2
1.3	Ruimte voor leraren(teams) en scholen	3
1.4	Differentiatie	3
1.5	Opbouw van leerplannen.....	5
2	Situering	6
2.1	Samenhang in de tweede en de derde graad	6
2.1.1	Samenhang met andere leerplannen binnen de finaliteit	6
2.2	Plaats in de lessentabel.....	6
3	Pedagogisch-didactische duiding	6
3.1	Artistieke vorming en het vormingsconcept.....	6
3.2	Krachtlijnen	7
3.3	Opbouw.....	8
3.4	Leerlijnen.....	8
3.4.1	Samenhang met de eerste graad	8
3.4.2	Samenhang in de tweede en derde graad	8
3.5	Aandachtspunten	8
3.6	Leerplanpagina.....	10
4	Leerplandoelen	10
4.1	Beschouwen	10
4.2	Creëren.....	13
4.3	Reflecteren.....	14
5	Lexicon	14
6	Basisuitrusting	15
6.1	Infrastructuur	15
6.2	Materiaal.....	15
6.3	Materiaal waarover elke leerling moet beschikken.....	16
7	Glossarium	16
8	Concordantie	17
8.1	Concordantietabel.....	17

8.2 Minimumdoelen basisvorming17